

**EESTI METSANDUSE
ARENGUKAVA
AASTANI 2010**

Sisukord

1. Sissejuhatus	4
2. Metsanduse pikaajalise arengukava koostamine	5
3. Metsanduse tähtsus Eestis	7
3.1 Metsast saadavad hüved	7
3.2 Eesti metsanduse seos rahvusvaheliste protsessidega	8
3.3 Eesti metsapoliitika üldpõhimõtted	9
4. Metsanduse pikaajaline arengukava	10
4.1 Metsamaa suurus ja maa omandisuhted	10
4.2 Metsa majandamine	12
4.3 Ökosüsteemide kaitse	16
4.4 Riiklikud institutsioonid	19
4.5 Riigi toetus erametsandusele	21
4.6 Riigimetsa majandamise eesmärkide püstitamine	22
4.7 Metsa- ja puidutööstus	24
4.8 Metsakasutuse mitmekesistamine	26
4.9 Metsateadus ja -haridus, avalikkuse teavitamine	27

Lisad

Lisa 1 Metsanduse arengukava koostamise töörühma liikmed	30
Lisa 2 Metsanduse arengukava ekspertkomisjonide liikmed	31

1. Sissejuhatus

Eesti taasiseseisvumisele järgnenud aastakümne töö kaasa olulisi muudatusi kõikides riigielu valdkondades. Metsandust mõjutasid selle perioodi jooksul kõige enam erametsaomandi ning -omanike teke, metsa- ja puidutööstuse hüppeline areng ja ühiskonna kasvanud võimalused rääkida kaasa ning mõjutada metsaga toimuvat.

Erakordselt kiired muutused 1990-te aastate alguses töid kaasa olukorra, kus riigi administratsioon polnud enam võimeline metsaga ja metsas toimuvat suunama. Tekkis vajadus sõnastada ning ühiselt teadvustada metsanduse arengu prioriteetid ja suunata olemasolevad vahendid siis juba eeskätt neile. Prioriteetid fikseeriti Eesti metsapoliitikas, mille Riigikogu kiitis heaks 1997. aasta suvel.

Mitmed tollased metsanduse arengu põhimõtted on tänaseks ellu viidud. Organisatsiooniliselt on lahutatud riigi normatiivsed ja metsa majandaja funktsioonid, millega likvideeriti huvide konflikt majandustegevuse ja selle kontrollimise vahel. Mõned eesmärkidest on küll saavutatud, kuid vahepeal kasvanud teadmiste ning käsitusviiside tõttu osutunud ebapiisavateks. Näiteks rangelt kaitstavate metsade pindala ületab küll tunduvalt 1997. aastal sätestatud 4%-i künnise, kuid mitmete liikide säilimiseks oleks neid tarvis hoopis enam. Mitmeid omal ajal püstitatud eesmärke pole aga veel kaugeltki saavutatud. Nii pole jõutud metsi maareformi tempos inventeerida, erametsaomanikel pole hästitoimivat tugistruktuuri, pooleli on metsade kaitseväärtuse hindamine ning kaitse pole tihti efektiivselt korraldatud, puudub rahuldav keskkonnaseire ning – planeeringu süsteem.

Metsapoliitika edukat rakendamist on takistanud tervikliku abinõude kava puudumine. Metsapoliitikas loetletud tegevuste koordineeritud läbiviimiseks ning selleks vajalike finantsvahendite suunamiseks alustas keskkonnaministeerium 1999. aasta lõpul metsanduse pikaajalise arengukava koostamist. Käesoleva dokumendiga määratletakse metsanduse arengu prioriteetid aastani 2010 ning loetletakse püstitatud eesmärkide täitmiseks kavandatud tegevused.

2. Metsanduse pikaajalise arengukava koostamine

Kindlustamaks metsapoliitika eesmärkide ühtset tõlgendamist nii arengukava koostamisel kui hilisemal rakendamisel, otsustati arengukava väljatöötamisel lähtuda osalusdemokraatia põhimõtetest. 10. detsembril 1999 toimunud arengukava koostamise avakoosolekul teavitati huvigruppe kavandatud tegevustest, moodustati metsanduse erinevate valdkondade käsitlemiseks viis töörühma ja kutsuti kõiki huvilisi üles nende töös osalema.

Arengukava koostamise ajal toimus meie elus mitmeid muutusi (raiemahud kasvasid järsult, metsade inventeerimise maht ja kvaliteet osutusid ebapiisavaks, levis varimetsandus), mis põhjustas valitsusväliste keskkonnaorganisatsioonide rahulolematuse riigi metsandusadministratsiooni tööga. Tekkis usaldamatus arengukavaga saavutada tahetava suhtes. 2001. aasta lõpuks oli selge, et probleeme ühiselt teadvustamata ning leidmata teid nende lahendamiseks, ei toeta ühiskond arengukava.

Keskkonnaministerium alustas täiendavaid konsultatsioone võimalikult paljude metsandusega seotud huvigruppide esindajatega. Ühiselt leiti, et metsanduses on kuus kiiret lahendamist vajavat probleemvaldkonda:

- 1) jätkuvalt riigi omandis olevate seni veel tagastamata ning erastamata metsamaade sihipärane kasutamine,
- 2) Riigimetsa Majandamise Keskuse tegevuse eesmärkide püstitamine ning tulemuste hindamine,
- 3) varimetsanduse leviku ning metsaõigusnormide rikkumise tõkestamine,
- 4) rangelt kaitstavate metsade osakaalu ning paiknemise määratlemine,
- 5) järjepidevuse tagava raiete mahu leidmine,
- 6) erametsaomanike tugisüsteemi väljaarendamine.

Keskkonnaministri poolt metsanduse pikaajalise arengukava koostamiseks moodustatud töörühm palus iga ülalnimetatud valdkonda analüüsida selle ala teadaolevalt parimatel asjatundjatel. Asjatundjad korraldasid arutelusid, viisid vajadusel läbi täiendavaid uurimistöid ja esitasid oma seisukohad olukorra parandamiseks. Arengukava keskkonnamõjusid hindasid Eesti Põllumajandusülikooli Keskkonnakaitse Instituut ja Säästva Eesti Instituut.

Avalikustamiste, arutelude ja keskkonnamõjude hindamise tulemusi arvestav keskkonnaministeriumi poolt koostatud metsanduse pikaajaline arengukava esitatakse pärast Vabariigi Valitsuses kinnitamist olulise tähtsusega riigielu küsimusena Riigikogule heakskiitmiseks.

Metsandus on otseselt või kaudselt seotud pea kõikide teiste majandus- ja ühiskonna elu harudega. Kindlustamaks metsanduses kavandatu kooskõla teistes valdkondades toimuvaga, on arengukava koostamisel lisaks rahvusvahelistele lepetele lähtutud ka erinevatest kohaliku tähtsusega protsessidest. Metsanduse arengukava tegevusi on kohandatud vastavalt Eesti keskkonnastrateegias ja sellele järgnevale keskkonnategevuskavale, samuti on arengukava koostamisel aluseks võetud Eesti ekspordipoliitika põhialused ning maaelu arengu kava 2003–2006. Käimasolevate riikliku arengukava, uue maaelu arengukava ning riikliku turismi arengukava koostamiste juures on juba arvestatud ka metsanduse arengule seatud eesmärged. Kavandatud puidu kui taastuva energiaallika kasutamist käsitlevad analüüsid saavad edaspidi aluseks kütuse- ja energiamajanduse pikaajalise riikliku arengukava koostamisele.

Arengukava elluviimine eeldab konkreetsete, edasises tekstis välja pakutud tegevuste rakendamist. Osa tegevustest on institutsionaalse iseloomuga, ehk tegemist on kavandatud struktuurimuudatustega riigi metsandusadministratsioonis. Samuti on arengukavas pakutud mitmeid muudatusi metsandusega seonduvas seadusandluses. Lisaks käivituvad arengukavas toodud tegevustena mitmed seire- ja

uurimisprogrammid, millega luuakse ühelt poolt eeldused metsade senisest heaperemehelikumaks majandamiseks, teisalt saavad täiendavalt kogutav informatsioon ning läbi viidavate uuringute tulemused edaspidi aluseks nii õigusloome kujundamisele kui teistele tegevustele riigipoolsel metsanduse suunamisel. Konkreetsete tegevuskavade väljatöötamisega arengukava elluviimiseks alustatakse koheselt pärast selle kinnitamist Vabariigi Valitsuses; tegevuskavad valmivad iga arengukavas määratletud tegevuse elluviimiseks kavandatud perioodi alguseks.

Kõikide välja pakutud tegevuste juures on toodud nende rakendamise eest vastutav ministeerium; tegevuste koondmaksumuseks on arvestatud 360 miljonit krooni, sellest 300 miljonit kaetakse riigieelarve ning Keskkonnainvesteeringute Keskuse eelarvest, ülejäänu leidmiseks algatatakse rahvusvahelisi koostööprojekte ning kasutatakse Euroopa Liidu struktuurifondide abi. Vabariigi Valitsuse juurde moodustatavale alalisele metsandusnõukogule on pandud arengukava jälgimise ning täiendamise, vajadusel ka selle muutmise ülesanne. Metsandusnõukogu vaatab nii arengukava kui selle rakendamiseks välja töötatavad tegevuskavad läbi vähemalt kord aastas. Keskkonnaministeerium on kõikide arengukavas toodud tegevuste osas vastutavaks ministeeriumiks; mitmed tegevused käivitatakse koostöös teiste ministeeriumidega (vt. tegevuste tabeleid peatükkide lõpus).

3. Metsanduse tähtsus Eestis

3.1 Metsast saadavad hüved

Eesti metsandusel on oluline roll riigi majanduses, ökoloogilise tasakaalu säilitamises ja sotsiaalsete funktsioonide täitmisel. Metsast saadavate hüvede tähtsust ja ulatust ei saa nende erineva iseloomu tõttu võrrelda, kuid nende olemasolu teadvustamine on möödapääsmatu. Arengukava koostamise käigus on metsandusega seotud huvirühmad tunnistanud kõigi hüvede olulisust ja vajadust neid arvestada metsanduse pikaajaliste eesmärkide püstitamisel ning praktiliste rakendusmeetmete kujundamisel.

Metsandus on üks tähtsamaid majandusharusid Eestis. Metsamajanduse ja puidutööstuse osakaal sisemajanduse kogutoodangus on viimase kümne aasta jooksul pidevalt tõusnud; puidutööstus andis 2001. aastal seitsmendiku töötleva tööstuse kogumahust. Metsatoodete osakaal Eesti ekspordiväärtuses oli samal aastal üle 13 %. Rõhutada tuleb metsanduse soodsat mõju väliskaubandusbilansile, sest väga suur osa tootmises kasutatavast on kodumaise päritoluga.

Sotsiaalse arengu seisukohast on metsandus eriti tähtis maal tööhõive kindlustajana. Paljudes maakohtades on metsandus peamine, kui mitte ainus töökohti pakkuv tootmisharu. Metsa majandamisest laekuvad maksud moodustavad suure osa kohalike omavalitsuste eelarve tuludest. Maaelanikele on suhteliselt kergelt kättesaadav ja odav küttepuit oluline energiaallikas. Viimastel aastatel on ka küttepuidu töenduslik kasutamine järsult tõusnud. Seadustes sätestatud igaüheõigus tagab metsa ühe olulisema sotsiaalsetest funktsioonidest – mets on suurele osale elanikkonnast peamisi puhkevõimaluste pakkujaid.

Eesti flora ja fauna on vaieldamatult mitmekesine, eriti võrreldes mõnede naaberriikidega. Selle põhjuseks on piirkonniti varieeruv kliima ja mullastik, paljude liikide levila piiri paiknemine Eestis, loodusmaastike suur osakaal ja traditsiooniliste maakasutusviiside püsimine hilise ajani. Eestis leidub taimekooslusi, näiteks puisniidud, millele liigirikkuse näitajad on maailma suurimate seas. Ka Eesti metsade bioloogiline mitmekesisus on metsade väheintensiivse majandamise, sh. võõrpuuliikide madal osakaal, tõttu paremini säilinud kui enamikus Euroopa riikides.

Märgatav on Eesti metsade kultuuriline väärtus. Kuna mets katab poole Eesti maismaa pindalast ja on maastiku kõige tähtsam element, siis on loomulik metsa sage esinemine Eesti maalikunstis, muusikas ja kirjanduses. Paljud säilinud pärandkultuuri objektid tõendavad metsa ajalooliselt tähtsat rolli eestimaalaste elus.

3.2 Eesti metsanduse seos rahvusvaheliste protsessidega

Metsa poolt pakutavate hüvede mitmekülgsus, ulatuslikkust ja tähtsust inimkonnale on tunnistanud mitmetel rahvusvahelistel foorumitel. 1992. aastal Rio de Janeiros toimunud ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsi (UNCED) metsadeklaratsioonis (Statement of Principles on Forests) esitatud printsiipe võib pidada esimesteks ülemaailmselt tunnustatud metsade säästva majandamise ning kaitse põhimõteteks. Need tunnistavad metsade tähtsust:

- majanduslikus arengus;
- bioloogilise mitmekesisuse säilitamisel;
- globaalset soojenemist aeglustava süsinikuvaruna;
- vee- ja mullakaitse vahendina;
- inimkonnale oluliste kultuuriliste ja vaimsete väärtuste allikana.

Metsi käsitlevad ka teised Rio de Janeiros vastuvõetud dokumendid, millest olulisemad on bioloogilise mitmekesisuse konventsioon (The Convention on Biological Diversity) ja Agenda 21. Esimene määratleb bioloogilise mitmekesisuse kaitse ja säästliku kasutamise põhiprintsiibid, teine annab juhtnööre kokkulepete elluviimiseks. Riigikogu ratifitseeris mõlemad 1994. aastal, millest tuleneb ka Eesti metsapoliitikas kajastuv kohustus kaitsta ja säilitada metsade bioloogilist mitmekesisust.

Rio de Janeiro konverents andis tõe mitmete regionaalsete jätkutegevuste käivitamiseks. Euroopas on neist üks tähtsaim Pan-Euroopa metsade kaitse protsess: riikide metsandusministrite tasemel on kokku lepitud metsade säästva majandamise põhimõtted ning meetmed nende rakendamiseks. Kolme Pan-Euroopa konverentsi (Strasbourg 1990, Helsinki 1993 ja Lissabon 1998) resolutsioonid on aluseks ka Eesti metsanduse suunamisel. Eesti on ühinenud veel Ramsari märgalade konventsiooniga (ratifitseeritud 1993), Washingtoni ohustatud liikide kaubanduse konventsiooniga (1993), Berni loomastiku ja elupaikade kaitse konventsiooniga (1992) ja Helsinki Läänemere keskkonna kaitse konventsioon, mis muuhulgas käsitleb ka valgala looduse kaitset (1992).

Eesti tihe osalus rahvusvahelises koostöös on võimaldanud uute ideede ja lähenemisviiside kiire kasutuselevõtu. 1995. aastal alustatud metsapoliitika väljatöötamine oli esimesi laiaulatuslikke, kõiki huvigruppe haaravaid protsesse Eesti Vabariigis. Eesti oli üldse üks esimesi riike Ida-Euroopas, mille metsasektoris sarnast tööd alustati. Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu poolt heaks kiidetud Eesti metsapoliitikas kajastuvad püüdlused täita endale võetud rahvusvahelised kohustused.

Metsanduse pikaajalise arengukava väljatöötamisel on rakendatud Pan-Euroopa metsakonverentside resolutsioonide põhimõtteid, seda eriti säästva metsanduse kriteeriumite ja indikaatorite osas. Lisaks on püütud jälgida Toidu ja Põllumajanduse Organisatsiooni (FAO) vastavas alusdokumendis (National Forest Programmes; the Concept and its Potential) esitatud soovitusi:

- riiklik suveräänsus ja protsessi riigipoolne koordineerimine;
- kooskõla riigi õigusliku raamistikuga;
- kooskõla rahvusvaheliste lepete ja kohustustega;
- kõigi huvirühmade osalus protsessis;
- süsteemne ja sektoritevaheline lähenemine metsanduse arendamisele;
- arengukava tegevuste kavandamise, tulemuste rakendamise ja täitmise järelevalve käsitlemine ühtse, pikaajalise ning interaktiivse protsessina.

Eesti metsades toimuvat on oluliselt mõjutanud ning mõjutab ka edaspidi Euroopa Liidu laienemine ning sellega kaasnevad nõuded. Eelkõige tähtsustatakse ning tagatakse konkreetsete tegevustega linnu- ja loodusdirektiivide rakendumine; loodusdirektiivist lähtuvalt on käesolevaks tehtud eelvalik liikide ja elupaikade kaitseks sobivate alade osas. Palju on metsanduses saavutatud riikidevaheliste kahepoolsete lepete tulemusel; erinevate projektide kaudu on Eesti metsandust toetanud Põhjamaad – Soome, Taani ja Rootsi.

3.3 Eesti metsapoliitika üldpõhimõtted

Metsanduse pikaajaline arengukava tugineb 1997. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti metsapoliitikale. Metsapoliitika tunnustab Eesti metsade kõrget looduslikku ja ökoloogilist väärtust, mida kaitstakse kooskõlas Eestis ratifitseeritud rahvusvaheliste resolutsioonide ja konventsioonidega.

Teisest küljest on metsapoliitika aluseks arusaam, et Eesti metsandusel on nii materiaalsete kui sotsiaalsete hüvede tootmiseks tugev majanduslik potentsiaal. See tuleb maksimaalselt ära kasutada ulatuses mis tagab teiste, sealhulgas keskkonnakaitseliste väärtuste ja hüvede säilimise. Tänapäevane tegevus metsas ei tohi vähendada tulevaste põlvete käsutusse jäävate hüvede hulka ega ulatust.

Õeldu alusel on Eesti metsapoliitikas püstitatud metsanduse kaks lahutamatu ja teineteisest tulenevat üldeesmärki, mida on silmas peetud ka metsanduse arengukava koostamisel:

- a) säästlik (st. ühtlane, pidev ja mitmekülgne) metsandus, mille all mõeldakse metsade majandamist sellisel viisil ja sellises ulatuses, mis tagab nende bioloogilise mitmekesisuse, tootlikkuse, uuenemisvõime, elujõulisuse ning potentsiaali praegu ja võimaldab ka tulevikus teisi ökosüsteeme kahjustamata täita ökoloogilisi, majanduslikke ning sotsiaalseid funktsioone kohalikul, riiklikul ja globaalsel tasandil;
- b) metsade efektiivne majandamine, mille all mõeldakse kõigi metsaga seotud hüvede ökonoomset tootmist ja kasutamist nii lühi- kui ka pikaajalises perspektiivis.

4. Metsanduse pikaajaline arengukava

4.1 Metsamaa suurus ja maa omandisuhted

Mets on Eesti üks väheseid loodusvarasid ja selle sihipärane ning heaperemehelik kasutamine üks olulisemaid ühiskonna arengu tagamise vahendeid. Viimaste statistiliste metsainventeerimiste andmeil on metsaga kaetud maa pindala jõudsasti suurenenud, ulatudes enam kui pooleni vabariigi maismaa territooriumist. Metsamaa pindala on kasvanud eelkõige kõlvikute iseloomu täpsustamise ning muus kasutuses olnud maade metsastumise tagajärjel. Hinnanguliselt on aktiivsest põllumajanduslikust tootmisest välja jäänud ning metsastumas veel kuni 300 000 hektarit maad, seda enamasti kontrollimatult ning tihti nii majanduslikult kui ökoloogiliselt väheväärtuslike liikidega.

Metsamaade tagastamise ja erastamise käigus on omaniku saanud umbes 55 000 kinnistut, mis hõlmavad ligikaudu 700 000 hektarit metsamaad. Keskmine metsamaa pindala kinnistu kohta on umbes 12 hektarit. Väiksemad kui 5 ha katastriüksused moodustavad 61% katastriüksuste koguarvust, kuid hõlmavad vaid 19% erametsade pindalast. Jätakuvalt riigi omandis olevate endistel eramaadel kasvavate metsade pindala on ca 600 000 ha. Suurele osale nendest ei ole esitatud tagastamisaotlust, järgmiseks sammuks on nende erastamine. Kehtivad erastamisreeglid on viinud maade killustamisele ning sellega kaasnevale väheefektiivsele majandamisele. Sagedane on erastamisreeglite kuritarvitamine – variisikute kaudu saavad kinnistute kasutajateks hetkekasule orienteeritud ning sageli ka metsaõigusnorme eiravad spekulandid.

Endistel eramaadel kasvavate ja jätkuvalt riigi omandis olevate metsamaade majandamise kohustuse panemine maakonna keskkonnateenistustele pole olnud tulemuslik, kuna neil pole vahendeid ega piisavat administratsiooni nende metsade majandamiseks. "Pärisomaniku" puudumise tõttu on järelevalve nende metsade üle nõrk. Samas paikneb seal rohkesti loodus- või keskkonnakaitselisi väärtusi, toimiv kaitsemehhanism aga puudub ja õigusrikkumised on sagedased.

Eesmärk

Tagada metsamaa pindala säilimine vähemalt praegusel tasemel ja kõikide metsade sihipärane ning võimalikult mitmekülgne kasutamine.

Strateegia ning selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Metsamaa massiline muuks maaks üleviimine on järgmise kümne aasta jooksul ebatõenäoline, mistõttu pole vaja määrata metsapindala kriitilist alampiiri allpool tänast metsapindala, ega käivitada sellest kinnipidamist tagavaid tegevusi. Juba olemasolevate seiremeetoditega tagatakse maakasutuse monitooring, metsapindala vähenemise ohu tekkimisel leitakse vahendid maaomanike metsakasvatuse tegevuse stimuleerimiseks. Põllumajanduslikust kasutusest kõrvale jäänud alade metsastamiseks käivitatakse Euroopa Liidu struktuurifonde kasutades nende rekultiveerimine.
- Riigile jäävat põlist, so. enne 1940. aastat talle kuulunud metsamaad võõrandatakse vaid siis kui sellega on võimalik nende maade kasutamist efektiivsemaks muuta, nt. väikesepindalistest lahustükkidest loobumine. Sealjuures lähtutakse soovist säilitada riigimetsade territoriaalne jaotus maakonniti proportsionaalselt põlise riigimetsa paiknemisega. Kuna metsade majandamist on lihtsam ja odavam piirata riigi- kui erametsas, suurendatakse riigimetsamaa osa looduskaitse, kultuuriliste, muinsuskaitse ning teiste ühiskonna enamiku huvidele vastavate väärtuste kaitsel. Jätakuvalt riigi omandis olevaid tagastamisele või erastamisele kuuluvaid metsi majandatakse kuni nende tagastamise või erastamiseni koos põlise riigimetsaga.

- Pindalised piirangud metsamaade erastamisele kaotatakse, vältimaks nende ilmnenud negatiivset mõju metsade majandamisele. Erastamise õigustatud subjektide ringi piiramisest loobutakse eesmärgiga kaotada praegune, nn. tankistide kasutamise läbi tekkinud, varimetsandust soosiv olukord. Vältimaks pärimisest ning kinnistute muul viisil edasi andmisest tulenevat metsaomandite edasist killustamist, määratletakse seadusandluses metsamaa pindala alampiir, millest väiksemate omandiüksuste tekkimist ei lubata. Tagamaks metsamaa erastamine kogu vabariigis ühesuguste põhimõtete järgi, samuti kindlustamiseks kontrolli nii erastamise subjektide eelneva tegevuse üle kui seadmaks erastatava maaüksuse majandamisele vajalikud keskkonnakaitse- ning muud nõutud majandamispiirangud, pannakse metsamaade erastamise korraldamine ühele asutusele. Metsamaade erastamisel püütakse maakasutust optimeerida; seetõttu liidetakse erastatava maaüksusega ka sellega piirnev muu maa. Kohapealse huvi olemasolul antakse võimalus erastada omavalitsuse territooriumil asuvad metsamaad ühismetsana; selleks luuakse seadusandluses vajalikud tingimused.

Tabel 4.1.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.1.1.1	Põllumajanduslikust tootmisest välja jäänud ning võsastuma hakkavate alade rekonstrueerimisprogrammi väljatöötamine ning elluviimine Euroopa Liidu eelstruktuuri- (sh. SAPARD) ja struktuurifondide abil	2003-2010	Keskkonna- ministeerium Põllumaj. ministeerium	20 000 000
4.1.1.2	Jätkuvalt riigi omandis olevate metsade loodus- jt. ülalnimetatud väärtuste inventeerimise läbiviimine; määratletud väärtuste riigile jätmise korraldamine	2002-2006	Keskkonna- ministeerium	10 000 000
4.1.1.3	Jätkuvalt riigi omandis olevate metsade majandamise kohustuse panemine Riigimetsa Majandamise Keskusele	2002	Keskkonna- ministeerium	-
4.1.1.4	Ühismetsaseadusandluse väljatöötamine	2003-2004	Keskkonna- ministeerium	-

Tabel 4.1.2 Strateegia elluviimiseks planeeritud seadusemuudatused

4.1.2.1	Maareformi seaduses loobutakse maade erastamisele seatud pindalalistest piirangutest
4.1.2.2	Maareformi seaduses loobutakse maade erastamisel eelisostuõiguse seadmisest
4.1.2.3	Seadusandluses määratletakse pärimise või muul viisil omandiüksuse jagamise teel tekkiva metsamaa pindala lubatav alampiir
4.1.2.4	Maareformi seaduses pannakse maade erastamise korraldamine ühele asutusele

4.2 Metsa majandamine

Eesti metsapoliitika järgi on metsanduse pikaajaliseks eesmärgiks säästlik, ühtlane ja järjepideva kasutus. Metsaga on kaetud enam kui pool Eesti maismaa territooriumist. Valdavalt on tegemist okasmetsadega; mänd on peapuuliigiks 32%-l metsamaast, kuusk 18%-l. Osakaalult männiga on peaaegu võrdne kask (31%); hall lepp, haab ja teised puuliigid katavad ka koos märksa väiksema territooriumi. 1997. aastal hinnati puidu aastaseks juurdekasvuks 7,8 miljonit kuupmeetrit, mida mingi perioodi aasta keskmine raiemaht ei tohiks ületada. Värskemate statistiliste metsainventeerimiste andmetel on Eesti metsade juurdekasv suurem, ulatudes enam kui 12 miljoni kuupmeetriini aastas. Suur osa Eesti metsadest on pikka aega olnud kasutusest väljas, mille tagajärjel on suurenenud raieküpsete puistute osakaal.

Järgmisel kümnel aastal optimaalseks peetav raiemaht on toodud tabelis 4.2.1. Uuendus- ning harvendusraiega välja raiutavale puidukogusele lisandub metsakahjustuste likvideerimisest hinnanguliselt veel 0,5 miljonit kuupmeetrit aastas. Kuna praegu ei käsitleta metsa majandamise kavandamisel metsa ökoloogilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke väärtusi piisavalt tasakaalustatult, vajavad arvutuse aluseks olnud metsade säästva kasutamise põhimõtteid kajastavad normatiivid edaspidi kindlasti muutmist. Seetõttu ei tohiks esitatud numbreid käsitleda kogu pakutud ajaperioodi tarvis muutumatutena, vaid andmete ning arvutusmeetodite täpsustumisel täiendavalt kokku leppida.

Tabel 4.2.1. Uuendus- ja harvendusraiete sortimentatsioon (tuh m³)

Puuliik	Palk	Peenpalk	Paberipuu	Küte	Jäätmed	Kokku
Mänd	867	388	395	119	336	2104
Kuusk	1171	470	647	419	489	3196
Kask	411	330	921	409	520	2591
Haab	203	85	642	594	321	1844
Sanglepp	51	52	203	122	105	533
Hall-lepp	22	91	927	794	496	2330
Kokku	2723	1417	3734	2457	2267	12597
%	22	11	30	20	18	100
Sellest:						
Okaspuu	2038	858	1041	538	825	5300
Lehtpuu	686	559	2693	1919	1442	7298

Samas tuleb tunnistada, et tulenevalt nõudlusest on raied koondunud okasmetsadesse, millega on potentsiaalselt ohtu seatud osade metsatüüpide ning nendega seotud liikide ja koosluste säilimine praeguses seisundis. Tendentsi süvendavad metsaomanikud, kes maapiirkondade majanduse madalseisu tõttu on sunnitud elatuma puidu müügist. Puudulikud teadmised ja oskused on põhjustanud eksimusi metsaõigusnormide vastu; metsade majandamisel ei arvestata piisavalt selle järeelmõjudega metsa seisundile. Lüngad metsaseaduses annavad võimaluse kehtivaid metsa majandamise normatiive seadust rikkumata ületada; metsa taastootmist mitte toetav (maksu-) seadusandlus pigem takistab kui innustab omanikke uut metsapõlve rajama. Kohest tulu mitte toovaid metsakasvatustlikke töid nagu valgustusraied, metsaparandussüsteemide hooldamine ja metsade tulekaitse, tehakse ebapiisavalt.

Eesmärk

Kindlustada metsade tootlikkuse, uuenemisvõime ja elujõulisuse säilimine, tagamaks metsast saadavate hüvede nii lühi- kui pikaajaline tootmine.

Strateegia ning selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Metsade uuendamisel looduslikule arengule jäetavates metsades tuginetakse loodusliku uuenduse ärakasutamisele. Teistes metsades rakendatakse selliseid majandamisvõtteid, mis antud looduslikes tingimustes (kasvukohatüüp, ümbritsevad puistud jmt.) tagavad metsade uuenemise majanduslikult väärtuslike okas- ja lehtpuudega, kasvutingimuste säilimise, bioloogilise mitmekesisuse ning kõrge vastupidavuse kahjustavate tegurite suhtes. Metsa uuendamiseks kasutatakse ainult heade pärilike ning tehniliste omadustega paljundusmaterjali, mille kvaliteet kindlustatakse rahvusvahelistele nõuetele vastava paljundusmaterjali tootmist ning turustamist käsitlevate õigusaktide ning järelevalveprotseduuride kehtestamise ning täitmise tagamisega.
- Riik loob erinevate puuliikide kvaliteetsete seemnete säärase varu, mis võimaldab rahuldada metsaseemnete vajaduse nende puuliikide viljakandvusperioodi pikkusele vastava aja jooksul ning tagab seemnete omahinnaga kättesaadavuse. Inventeeritakse täiendavaid geenireservi metsi, rajatakse metsaseemnete vajadust rahuldavas koguses klooniarhiive ning kindlustatakse neile õiguslik kaitse.
- Viimase paari aasta jooksul on järsult kasvanud metsaseemnete nõudlus ning suurenenud metsataimede kasvatamine erataimlates. Eeldatakse, et metsataimede tootmise piisavas mahu kindlustab turunõudlus. Erataimlate arengu soodustamiseks vähendatakse riigile kuuluvate metsataimlate toodangut vastavalt erataimlate arengule ning nõudmise-pakkumise tasakaalustumisele järk-järgult 50%-le kogu vabariigi metsataimede vajadusest. Riigi poolt toetatakse lehtpuutaimede ja suletud juurekavaga taimede tootmist.
- Metsauuenduse mahu suurendamiseks tõhustatakse järelevalvet, seadusega kehtestatakse kasvukohatüübile sobivate puuliikide nimistu ja uuenduskoostuse täitmatajätmisel rakendatav sunnimehhanism. Viimase rakendamiseks antakse järelevalveinstitutsioonidele täiendavaid vahendeid. Metsade uuendamisele aidatakse kaasa ka uuendamiseks tehtavate kulutuste maksustamisest loobumisega seadusandluses, samuti analüüsitakse uuendusraietel tagatise maksimise kehtestamise võimalust.
- Kriitilisele tasemele on langenud erametsanoorendike hooldamine ja kõigis metsades metsakuivendussüsteemide seisukord. Erametsanoorendike hooldamisele aidatakse kaasa otsetoetustega erametsanduse toetamise strateegia raames (vt. edaspidi). Metsakuivendussüsteeme rekonstrueerib riigimetsas vastavalt majandusvõimalustele riigimetsa majandaja; erametsades aidatakse sellele riigi poolt kaasa vastavalt vahendite olemasolule. Metsakasvatustlike tööde õigeaegset läbiviimist stimuleeritakse tulumaksusüsteemi muutmise ja jätkusuutlikku majandamist ning seadusekuulekat käitumist soosivaks.
- Kindlustamaks metsaomanike poolt kavandatava tegevuse õiguspärasust ning kahandamaks loodusväärtuste või keskkonna kahjustamise võimalusi, nõutakse metsaomanikult kavandatud tegevuste eelnevat registreerimist maakonna keskkonnateenistuses. Metsaseadust muudetakse ning lubatakse omanikul metsa raiuda üksnes registreeritud metsateatise olemasolul. Metsateatisel nõutakse kavandatava tegevuse koha ning pindala määratlemist.
- Kindlustamaks metsaomaniku tema metsa kohta käiva teabega ning maakonna keskkonnateenistusi ja teisi õigustatud huvi omavaid riigiasutusi (keskkonnainspeksioon, politsei, maksuamet, jt.) informatsiooniga metsas toimuvast, kolmekordistatakse praegust metsade inventeerimise tempot, ning inventeeritakse hiljemalt aastaks 2009 riigi kulul kõik era- ning jätkuvalt riigi omandis olevad metsad. Metsade inventeerimise andmete alusel koostatav metsamajandamiskava peab edaspidi sisaldama ka planeeringust tulenevaid nõudeid, sh. sotsiaalseid ning majanduslikke, samuti kajastama võimalikke täiendavaid keskkonnakaitsepiiranguid ning juhtnööre nende järgimiseks.

Metsamajanduslike tööde paremaks kavandamiseks ning tulemuslikumaks läbiviimiseks antakse metsaomanikule võimalus osaleda majandamiskava koostamisel. Metsaomanikule on raiete alustamise eeltingimuseks nõuetekohaste inventeerimisandmete olemasolu. Riik kindlustab oma vahenditega uutele eraomanikele kvaliteetsete majandamiskavade koostamise (vt. ka riigi toetus erametsandusele).

- Metsade ning nende kasutamise kohta käiv informatsioon talletatakse ühtses infosüsteemis (registris). Registre juurdepääs tagatakse nii üldnimetatud riigiasutustele ja varutud või kokku ostetud puidu päritolu kontrollimiseks ka puidu varumise ning kokkuostuga tegelevatele ettevõtetele. Registrit täiendatakse pidevalt tagamaks tekkivate lisavajaduste piisav rahuldamine ning arenevate infotehnoloogiliste võimaluste ärakasutamine.
- Metsaseadusandluses esinevaid raiet reguleerivaid norme täiustatakse hooldus- ning uuendusraiate osas, sh. kehtestatakse turberaiete vanuse alampiir, luuakse võimalused piirata metsakasutuse kontsentreerumist üksikutesse metsatüüpidesse. Järelevalvel pööratakse peatähelepanu puistute raiejärgse seisundi hindamisele. Vähendamaks metsaõigusnormide rikkumisi viiakse metsaseadusesse lisaks praegusele omanikuvastutusele ka metsamajanduslike tööde teostaja vastutus tehtavate tööde õiguspärasuse eest. Samuti seadustatakse metsavargustel ning metsaõigusnorme eiravatel raietel kasutatud metsatehnika ning saadud metsamaterjali hoiulevõtmise raie õiguspärasuse selgitamiseni koos nõutavate kompensatsioonimehhanismidega.
- Tegelik metsakasutuse maht sõltub turusituatsioonist, omanike soovidest jmt.-st, ning võib seetõttu arvutuslikult määratud oluliselt erineda nii kogumahu kui raiutava puidu liigilise koosseisu osas. Jälgimaks metsakasutuse mahu püsivust optimaalsetes piirides nii puuliikide, metsatüüpide, omanike kui raieliikide viisi, kindlustatakse riigi tasandil säästvat metsade majandamist kajastav monitooring ning tagatakse seireandmete pidev aktualiseerimine ning analüütiline kasutamine. Saadud seireandmeid ning analüüside tulemusi kasutatakse metsaga seonduva seadusandluse kohandamisel metsade optimaalset kasutust tagavaks, samuti riigi metsandusadministratsiooni töö planeerimiseks ning metsaomanike tugisüsteemi arendamiseks.
- Metsade kaitsel jälgitakse haigustekitajate arengut looduslikule arengule jäetud metsades. Looduslikele kompensatsioonimehhanismidele tuginedes ei sekkuta reeglina metsakaitseseabinõudega kahjustuste tõkestamiseks. Teistes metsades jälgitakse metsade seisundit ning sekkutakse vaid äärmuslike keskkonnategurite, haiguspuhangute ja kahjurite masspaljunemise korral. Vastavad tegevused viib metsaomanik läbi riigi poolt tagatud metsapatoloogilise ekspertiisi alusel.
- Metsakaitses pööratakse peatähelepanu kahjustuste ärahoidmisele; keemilisi taimekaitsevahendeid reeglina ei kasutata, eelistades integreeritud ja bioloogilisi kaitseabinõusid. Sellekohased seadusaktid viiakse kooskõlla rahvusvaheliste metsa tulekaitse normatiivide nõuetega; metsa tulekaitsesüsteeme rajab ja rekonstrueerib riigimetsas riigimetsa majandaja, erametsades aidatakse sellele riigi poolt kaasa vastavalt vahendite olemasolule üleriigilise metsatulekaitsekava alusel.

Tabel 4.2.2 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.2.2.1	Metsa uuendamiseks sobiva metsapaljundusmaterjali tootmise ning turustamise seadusandluse ning järelevalve korrastamine	2002-2003	Keskkonna ministerium	100 000
4.2.2.2	Metsaseemnevaru loomine, ning täiendavalt vajaminevate geenireservi metsade ja valikseemnepuistute eraldamine, klooniarhiivide rajamine	2002-2010	Keskkonna ministerium	10 000 000
4.2.2.3	Lehtpuutaimede ja suletud juurekavaga taimede tootmise toetamise programmi käivitamine ning rakendamine	2002-2006	Keskkonna ministerium	10 000 000
4.2.2.4	Analüüside käivitamine maksuseaduse muutmiseks jätkusuutlikku ning häid metsa majandamise tavasid järgivat metsandust soosivaks, analüüsi-tulemuste rakendamine seadusandluse muutmiseks	2003-2010	Keskkonna ministerium Rahandus- ministerium Justiits- ministerium	500 000
4.2.2.5	Metsauuenduse jälgimise programmi väljatöötamine ja käivitamine, võimalike taasmetsastamist tagavate täiendavate meetmete analüüs	2002-2003	Keskkonna ministerium	1 000 000
4.2.2.6	Era- ja jätkuvalt riigi omandis olevate metsade inventeerimine ning üldkasutatava registri loomine	2002-2009	Keskkonna ministerium	100 000 000
4.2.2.7	Säästva metsanduse monitooringu- programmi (sh. kaugseire) käivitamine ning rakendamine Euroopa Liidu struktuurifondide kaasrahastamise abil	2002-2010	Keskkonna ministerium	30 000 000
4.2.2.8	Metsaseaduse korrastamine (vt. ka tabel 4.2.3); metsade ökosüsteemse inventeerimise ja detailsete metsakaitsejuhendi ning raiejuhendite väljatöötamine	2002-2003	Keskkonna ministerium	500 000
4.2.2.9	Maakondlike teemaplaneeringute koostamise ning kasutamise võimalikkuse analüüs ning sellest tulenevate tegevuste käivitamine, sh. planeeringutulemuste kajastamine metsamajandamise kavas	2002-2003	Keskkonna ministerium	1 000 000

Tabel 4.2.3 Strateegia elluviimiseks planeeritud seadusemuudatused

4.2.3.1	Metsaseaduses määratletakse igale kasvukohatüübile metsauuendamiseks sobivad puuliigid
4.2.3.2	Metsaseaduses määratletakse metsauuendamiskohustuse mittetäitmise puhul rakendatav sunnimehhanism
4.2.3.3	Metsaseadust täiustatakse hooldus- ja uuendusraiate nõuete osas, sh. turberaiete alampiiri määramisega
4.2.3.4	Metsaseadusse viiakse sisse rahvusvahelistest tulekaitse normatiividest tulenevad nõuded tulevalve korraldamisel
4.2.3.5	Metsaseadusse viiakse sisse metsateatise maakonna keskkonnateenistuses registreerimise nõue
4.2.3.6	Metsaseadusse viiakse sisse raietööde teostaja vastutus tehtavate tööde õiguspärasuse eest; samuti võimalused raie õiguspärasuse selgitamiseni hoiule võtta metsatehnikat ning varutud puitu samuti sellekohased kompensatsioonid
4.2.3.7	Tulumaksuseaduses luuakse võimalused metsauuendusega kaasnevate kulutuste maksustatavast tulust mahaarvamiseks

4.3 Ökosüsteemide kaitse

Bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ning loodusväärtuste kaitse nõuab osa metsade puutumatu arengut ja ülejäänud metsades bioloogilise mitmekesisuse elemente kaitsvate meetmete võtmist. Mõlemad strateegiad on ökosüsteemide kaitse lahutamata osa, mida tuleb tasakaalustatult ellu viia.

Arengukava täiendamise vältel läbi viidud täiendava inventuuri andmeil moodustavad rangelt kaitstavad metsad 7,2% kogu riigi metsade pindalast. Kuigi oleme selle suhtarvuga Euroopa riikide seas esimeste hulgas, pole Eestile omaste metsaliikide säilimine sellega siiski kindlustatud. Analüüsi aluseks olnud kaitsealade loodusreservaatide ja sihtkaitsevööndite ning riigimetsas asuvate enam kui 4 hektari suuruste vääriselupaikade ja teiste samaväärselt kaitstud metsaalade pindala ei jaotu tüübirühmadeks ühetaoliselt. Suurel osal kavandatavatest kaitsealadest puudub veel juriidiline alus. Kaitse on tihti korraldatud ainult omanike (peamiselt Riigimetsa Majandamise Keskuse) otsustega.

Mitmesugused traditsioonilise maakasutusega tekkinud poollooduslikud alad on võsa pealetungi tõttu jäämas haruldaseks. Näiteks puisniitude pindala on sajandi jooksul toimunud metsastumise mõjul kahanenud 850 000 hektarilt 800 hektarile. Taolise arenguga kaasneb oht, et poollooduslike kooslustega seotud bioloogilise mitmekesisuse elemendid kaovad Eestis täiesti. Paraku on poollooduslike alade määramise kriteeriumid täpsustamata ja puudub süstemaatiline informatsiooni mitmete pärandkooslusetüüpide paiknemise kohta. Nimetatud maid on vaja suhteliselt intensiivselt majandada, mis aga väljaspool kaitsealasid pole piisavalt korraldatud.

Majandatavate metsade bioloogiline mitmekesisus on veel rahuldav. Mitmekesisuse kaitset tagavaid olulisi metsaelemente nagu surnud puud, puistute looduslähedane struktuur jmt, on säilinud suhteliselt palju. Teostatud vääriselupaikade inventuur võimaldab kaitseabinõusid suunata mitmekesisuse seisukohalt kõige väärtuslikumatesse kohtadesse. Raiete mahu järsu suurenemise tõttu on aga tekkinud oht, et praegune hea seisund ei pruugi efektiivseid kaitsemeetmeid rakendamata püsima jääda. Majandamisel on kõige olulisemateks abinõudeks vääriselupaikade kaitse ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele kaasa aitavad (sh. looduslike protsesse imiteerivad) võtted raiete teostamisel, seda nii lageraiete kui harvendus- ja valikraiate puhul. Riigimaal paiknevad vääriselupaigad (st enam kui pooled vääriselupaikadest) on hästi kaitstud, kuid erametsades on kaitsemehhanismi rakendumine ressursside nappuse tõttu takerdunud. Metsade keskkonnanõudeid käsitlevad õigusaktid ei ole omavahel kooskõlas ning bioloogilise mitmekesisuse kaitse metsade majandamisel on seadusandluses sätestatud üsna üldsõnaliselt.

Eesmärk

Kindlustada kõikide praeguste bioloogilise mitmekesisuse elementide püsijäämine Eesti metsades, rakendades selleks nii ökoloogilisi, majanduslikke kui sotsiaalseid huvisid arvesse võtvad meetmeid.

Strateegia ja selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Rangelt kaitstavate metsade pindala tõstetakse olemasolevalt 7,2%-lt vähemalt 10%-ni vabariigi praegusest metsapindalast. Nende osakaalu ja paigutuse selgitamiseks viiakse läbi sellekohane uuring; kasutades ka Euroopa Liidu loodusdirektiivi nõuete täitmiseks ning vääriselupaikade leidmiseks käivitatud inventuuride tulemusi, töötatakse välja vastavad põhimõtted ja meetodika. Eelkõige püütakse vajakud likvideerida jätkuvalt riigi omandis olevate metsamaade arvelt, mis tulemusliku kaitse korraldamiseks liidetakse põliste riigimetsamaadega.
- Teistes metsades on bioloogilise mitmekesisuse säilitamise peamiseks vahendiks haruldaste või ohustatud liikide kaitse vääriselupaikades, metsamajanduslike tööde tegemine viisil, mis tagab elupaikade säilimise, ning jätkuvalt ka võõrpuuliikide metsa viimise keeld. Vääriselupaikade põhiinventeerimine viiakse lõpule; edaspidi jätkatakse nende väljaselgitamist vastava meetodikaga täiendatud korraliste metsainventeerimiste käigus. Vääriselupaikade kaitse põlistel riigimetsamaadel korraldatakse seadusandlike piirangute sätestamise teel; eramaadel asuvate vääriselupaikade kaitse finantseerimiseks käivitatakse vastav riiklik programm. Jätkuvalt riigi omandis olevatel maadel asuvad vääriselupaigad kas liidetakse põliste riigimetsamaadega või erastatakse need alles pärast majandamispiirangu kehtestamist. Elupaikade säilimiseks sätestatakse seadusega nõue jätta raiealadele säilik-, lama-, põlis- ja surnud puid.
- Keskkonnaseisundi säilitamiseks vajalikud puistud inventeeritakse ja nende majandamisrežiim kehtestatakse keskkonnaministri määrusega.
- Töötatakse välja tavamaastike ja bioloogilise mitmekesisuse seisukohast väärtuslike poollooduslike koosluste (nt. puisniidud, sarapikud, pajustikud, avatud kadastikud) määratlus, korraldatakse nende inventuur, kaitse ja kohane majandamine.
- Looduslikule arengule jäetud metsadele tagatakse seadusega kaitse. Eelistatud on nende kuulumine riigile, mis saavutatakse eramaadel paiknevate loodusikule arengule jäetud metsaalade asendamise või kompenseerimisega. Kavandatud kaitsealadel (sh. Euroopa Liidu loodusdirektiivi hoiualadel), millede kaitseks ei ole veel juriidilist alust, algatatakse kaitset tagavate õigusaktide väljatöötamine.
- Likvideerimaks seadusandlusest tulenevat ning kohtadel võimenduvaid konflikte keelatud või piiratud majandustegevusega metsade majandamisel, loobutakse metsakategooria määratlusest metsaseaduses. Loodusväärtuste hoidmiseks või keskkonnaseisundi kaitseks valitud metsade majandamine korraldatakse kaitstavate loodusobjektide seaduse alusel koostatud kaitse-eeskirja, planeeringu- ja ehitusseaduse alusel koostatud planeeringu või keskkonnaministri sellekohase määruse alusel.

Tabel 4.3.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.3.1.1	Uurimis- ja inventeerimisprogrammi läbiviimine rangelt kaitstavate metsade osakaalu ja paigutuse selgitamiseks	2002-2010	Keskkonna-ministerium	vt. ptk. 4.1
4.3.1.2	Põhimõtete ja meetodika täiendamine rangelt kaitstavate metsaalade esindatuse parandamiseks	2002-2004	Keskkonna-ministerium	500 000
4.3.1.3	Seadusandlike mehhanismide rakendamine valitud alade kaitseks, sh. kaitse-eeskirjade koostamine juba määratletud kõrge loodusväärtusega aladel	2002-2010	Keskkonna-ministerium	5 000 000
4.3.1.4	Vääriselupaikade (VEP) põhi-inventeerimise lõpetamine, VEP korralise inventeerimismetoodika väljatöötamine	2002	Keskkonna-ministerium	1 500 000
4.3.1.5	Riikliku programmi käivitamine VEP kaitse tagamiseks era- ja jätkuvalt riigi omandis olevates metsades	2003-2010	Keskkonna-ministerium	20 000 000
4.3.1.6	Tuginedes rahvusvahelisele kogemusele olulisemate metsaelupaikade põhiste katusliikide ning nende elupaigaliste nõudluste selgitamine	2003-2010	Keskkonna-ministerium	500 000
4.3.1.7	Metsamajandusliku tegevuse käigus looduslike protsesside imiteeritavuse analüüs	2002-2006	Keskkonna-ministerium	500 000
4.3.1.8	Metsade (sh. Euroopa Liidu loodusdirektiivi aladele jäävate) bioloogilist mitmekesisust toetavate majandamisjuhiste väljatöötamine ja täiendamine	2002-2006	Keskkonna-ministerium	500 000
4.3.1.9	Erineva majandamisrežiimiga metsade biomitmekesisuse monitooringu meetodika väljatöötamine ja seire käivitamine	2004-2010	Keskkonna-ministerium	2 000 000
4.3.1.10	Keskkonnaseisundi kaitsmiseks vajalike metsaosade inventuur	2002-2004	Keskkonna-ministerium	2 000 000
4.3.1.11	Tavamaastike ja biomitmekesisuse säilimise seisukohast oluliste poollooduslike alade määratlemine ning inventuur, majandamise toetamiseks sobiva programmi käivitamine	2002-2010	Keskkonna-ministerium	2 000 000
4.3.1.12	Töötada välja metsade planeerimis-kontseptsioon kus arvestatakse ka metsade paiknemist, selgitada metsa ja kultuurmaastiku kujunemist viimastel sajanditel, rekonstrueerida "potentsiaalse metsa" territoorium	2003-2006	Keskkonna-ministerium	500 000

Tabel 4.3.2 Strateegia elluviimiseks planeeritud seadusemuudatused

4.3.2.1	Metsaseaduses loobutakse metsakategooria määratlemisest; loodusväärtuste ja keskkonnaseisundi kaitse, sh. vääriselupaikade kaitse, korraldatakse kaitstavate loodusobjektide seaduse alusel; looduskaitse alases seadusandluses kindlustatakse metsa kui loodusobjekti hoidmist käsitlevate nõuete olemasolu ning õiglasel karistusel nõuete rikkumise eest
---------	---

4.4 Riiklikud institutsioonid

Eesti metsanduses toimusid möödunud kümnendi jooksul mitmed institutsionaalsed reformid. Riik loobus oma osalusest metsa- ja puidutööstuses, riigi kui metsaomaniku funktsioonid lahutati normatiivsete funktsioonide täitmisest. Metsanduse riikliku koordineerimise eest vastutavas keskkonnaministeeriumis lahutati metsapoliitika väljatöötamine selle elluviimisest. Need muudatused löid eeldused metsanduse tulemuslikumaks korraldamiseks; nii tööstusettevõtete arengus kui riigimetsade majandamisel on nähtavalt ka edu saavutatud. Vähem tulemuslik on olnud metsanduse üldise koordineerimise ning metsas toimuva järelevalve tõhustamine, kus riigi metsandusadministratsioon pole suutnud muutustega piisavalt kiiresti kohaneda.

Samas on sagedased pahatahtlikud metsaõigusnormide rikkumised. Lisades neile metsavargused, võib väita et Eesti metsaomanikud kannatavad hinnanguliselt kahju kokku 50-100 miljonit krooni aastas, riigil jääb samal perioodil maksudena saamata kuni 300 miljonit krooni. Looduskeskkonnale tekitatavat kahju pole siinjuures veel arvestatud.

Riigi metsandusadministratsiooni tegevuse peamiseks vajakajäämisteks on hinnatud: 1) metsandusalase informatsiooni puudulik kogumine, töötlemine ning analüüs; 2) riigi põhjendamatu sekkumine äritegevusse, samas mõnede avalike funktsioonide täitmine äriühingute kaudu; 3) erinevate institutsioonide selgete eesmärkide puudumine.

Eesmärk

Kindlustada metsapoliitikas kokku lepitud riigi funktsioonide tulemuslik täitmine, elanikkonna huvidest lähtuv riigi metsapoliitika kujundamine ning elluviimine.

Strateegia ning selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Tagamaks ühiskonna vajadusi arvestav ning huvigruppide seisukohti kajastav metsanduse riiklik arendamine, moodustatakse Vabariigi Valitsuse juures riigi alaline metsandusnõukogu. Metsandusnõukogu ühendab endas erinevate huvirühmade esindajaid, kellede ülesandeks on perioodiliselt hinnata metsanduse arengukava elluviimist ning vajadusel teha ettepanekuid selle muutmiseks või kohandamiseks. Metsandusnõukogu ülesandeks on ka riigile kuuluva metsa majandamise kesk- ja pikaajaliste eesmärkide püstitamine ning täitmise tulemuslikkuse jälgimine.
- Metsandust puudutavate otsuste langetamiseks vajaliku informatsiooni ettevalmistamiseks, samuti rahvusvaheliste ning seadustega pandud kohustuste täitmise jälgimiseks moodustatakse keskkonnaministeeriumi valitsemisalas hallatav riigiasutus. Asutus ühendab praegu riigile kuuluva o/ü Eesti Metsakorralduskeskuse ning Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuse riiklikud funktsioonid metsade inventeerimisel ning metsaseirel (sh. ulukid). Asutus ei hakka tegelema riikliku järelevalvega ja majandusliku tulu teenimisega. Asutus hakkab haldama riiklikku metsaregistrit, korraldama metsaregistris kajastuvate andmete kogumist ja erametsaomanikele riigi poolt teenusena pakutavate metsa õiguspärase majandamise kohta käivate kavade koostamist. Asutus jälgib ka kogutavate inventeerimisandmete nõuetekohasust ning nende alusel koostatud majandamiskavade kvaliteeti. Asutuse ülesandeks pannakse ka riigimetsa majandajate metsamajandusliku tegevuse hindamine; ta korraldab ka olulisemate metsakahjustuste metsakaitsest detailekspertiisi ning seisundi jälgimist.
- Vabariigis ja kõigis maakondades moodustatakse varimetsanduse ning metsaõigusnormide tõkestamise töörühmad, kuhu kaasatakse ka Maksuameti esindajad; institutsioonidele luuakse võimalused teineteise infosüsteemide turvaliseks ristkasutuseks. Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas keskendutakse järelevalve korraldamisel eelkõige era- ning jätkuvalt riigi omandis olevates metsades; vahendid suunatakse eelkõige kõrgema riskiastmega piirkondadesse. Metsavarguste tõkestamiseks toetatakse kulude osalise kompenseerimise teel naabrivalve korraldamist.

- Maakonna keskkonnateenistustele pannakse koos metsateatiste registreerimisega ka metsa õiguspärast majandamist käsitleva teabe edastamise ning sellekohase nõustamise korraldamise funktsioonid, samuti metsapatoloogilise ekspertiisi tegemine.
- Riigi poolt toetatava majandustegevuse tulemuslikumaks korraldamiseks ning erametsaomanikele metsamajanduslike tööde otsetoetuste andmiseks kasutatakse keskkonna- ja põllumajandusministeeriumi ning erametsaomanike ühenduste ning metsatööstusettevõtete kaasamisel loodud sihtasutust. Sihtasutuse ülesandeks on ka erametsaomanike teavitamine Euroopa Liidu metsandusega seotud struktuurifondide toetusvõimalustest.
- Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas asuvate metsandusega tegelevate allüksuste (metsaosakond, maakondade keskkonnateenistused, keskkonnainspeksioon) administratiivset ülesehitust analüüsitakse ning töötatakse välja kavad funktsioonide jaotamise ning jätkusuutliku struktuuri kujundamiseks. Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas olevatelt metsandusega tegelevatelt allüksustelt nõutakse mitmeaastase arengukava, sellega kaasnevat personali koolitus- ja täiendõppe plaanide olemasolu ning nende täitmist.
- Keskkonnaministri valitseda oleva riigimetsa omaniku esindaja funktsioone täidab jätkuvalt üks riigitulundusasutus – Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK). RMK kuni üheksaliikmelisse nõukokku esitab keskkonnaminister valitsusele kinnitamiseks edaspidi ainult riigimetsa majandamise eesmärkidega seotud valdkondade esindajaid, konsulteerides selleks eelnevalt riigi alalise metsandusnõukoguga. Osa RMK seniseid tegevusvaldkondi antakse üle äriühingutele, mis täielikult või enamusotsustusõigusega kuuluvad riigile ning moodustavad metsaseaduse kohaselt koos keskusega kontserni; äriühingute asutamine või nõusoleku andmine asutamiseks toimub Vabariigi Valitsuse poolt keskkonnaministri ettepanekul. Äriühingu moodustamisel teostab asutaja- ja liikmeõigusi RMK peadirektor.
- Riigile kuuluvad metsataimlad viiakse Riigimetsa Majandamise Keskusega kontserni moodustavate äriühingute koosseisu.

Tabel 4.4.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.4.1.1	Riigi alalise metsandusnõukogu moodustamine	2002	Vabariigi Valitsus	-
4.4.1.2	Metsade inventeerimise, ressursiarvestuse ning monitooringu eest vastutava asutuse moodustamine ning talle ülesannete panemine	2002-2003	Keskkonnaministeerium	700 000
4.4.1.3	Varimetsanduse ning metsaõigusnormide rikkumise tõkestamise vabariikliku ja maakondlike töörühmade moodustamine	2002	Keskkonnaministeerium Rahandusministeerium Siseministeerium	-
4.4.1.4	Naabrivalve toetamise programmi käivitamine ning rakendamine	2003-2010	Keskkonnaministeerium Siseministeerium	5 000 000
4.4.1.5	Keskkonnaministeeriumi haldusstruktuuri analüüs, struktuuri korrastamise ning suutlikkuse tõstmise kavade koostamine, nendega kaasnevate koolitusplaanide elluviimine	2002-2004	Keskkonnaministeerium	3 100 000
4.4.1.6	Riigimetsa Majandamise Keskuse kontserni moodustamine, sh. metsataimlate kontserniga liitmine	2002-2004	Keskkonnaministeerium	-

Tabel 4.4.2 Strateegia elluviimiseks planeeritud seadusemuudatused

4.4.2.1	Metsaseaduse muutmine ülaltoodud organisatsioonide moodustamiseks ning neile ülesannete panemiseks
---------	--

4.5 Riigi toetus erametsandusele

Suur osa Eesti 55 000 erametsaomanikust majandab oma metsi säästvaid põhimõtteid järgides, kuid läbiviidud inventeerimiste andmeil on keskkonnanõuete järgimine ja metsa majandamise üldine kvaliteet osas erametsades siiski suhteliselt madalal tasemel. Järelevalve ebaefektiivsuse kõrval on selle peamiseks põhjuseks erametsaomanike tugisüsteemi nõrkus, mis ei taga metsaomanike nõustamist ja riiklikke toetusi tasemel, mis motiveeriks omanikke oma metsi säästlikult majandama.

Erametsaomanikke toetatakse hetkel peamiselt metsa majandamise soovitude koostamise, metsapatoloogilise ekspertiisi koostamise, metsamajandusliku nõustamise ja metsauuenduslike tööde maksumuse osalise kompenseerimise teel. Finantsvahendeid on enim kasutatud metsa majandamise soovitude koostamiseks ja metsamajanduslikuks nõustamiseks. Metsauuenduslike tööde maksumuse osaline kompenseerimine on toimunud vaid piiratud ulatuses.

Metsi inventeeritakse ja metsa majandamise soovitusel koostatakse riigi kulul kõigile erametsaomanikele. Seda tegevust on küll finantseeritud pidevalt, kuid ebapiisavalt, mille tulemusena on soovitude koostamisel tekkinud vähemalt kaheaastane mahajäämus maareformi tempost (ca 200 000 ha).

Metsamajanduslik nõuanne on omanikele kättesaadav nii läbi maakonna keskkonnateenistuste metsaspetsialistide kui erametsakonsultantide, kelle teenuste eest tasub suures osas riik. Kahjuks ei tööta nõuandesüsteem sihipäraselt, sest puudub selge eesmärgipüstitus ja funktsioonide jaotus erinevate institutsioonide vahel. Sellest tuleneb ka ebastabiilne nõuande kvaliteet ja nõuandesüsteemi ebapiisav arendamine.

Finantsvahendite vähesuse tõttu toetatakse läbi kaasfinantseerimise ainult metsa uuendamiseks maapinna ettevalmistamist ja puistute kvaliteedi parandamiseks tehtavat valgustusraiet.

Eesmärk

Lua erametsaomanikele tugisüsteem, mis toetab riigi poolt püstitatud eesmärkide saavutamist, on efektiivne ning vastab omanike vajadustele ja riigi huvidele.

Strateegia ja selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Jätkuvalt peetakse kõige kulu-efektiivsemaks metsaomanike teadlikkuse tõstmise vahendiks nende metsade inventeerimist, metsaressursi olemit ja õiguspärase majandamise võtteid selgitavate soovitude andmist ehk majandamiskavade koostamist. Erametsade inventeerimise mahajäämus likvideeritakse, hiljemalt aastaks 2009 inventeeritakse kõik erametsad.
- Metsanduslik nõuandesüsteem jagatakse kaheks. Metsaomanike teavitamine metsade õiguspärasest majandamisest ning metsa majandamise headest tavadest lahutatakse metsaomanike endi majanduslike huvisid (tuludeklaratsioonide täitmine, müügilepingute sõlmimine jmt.) käsitlevast nõustamisest. Esimest liiki nõustamist finantseerib riik täielikult maakonna keskkonnateenistuste juures asuvate metsaspetsialistide kaudu. Teist liiki korraldab sihtasutus Erametsakeskus, palgates selleks lepingute alusel nõustajaid, korraldades nende täiendkoolitust ning atesteerimist. Riik finantseerib seda tegevust osaliselt. Kindlustamaks metsaomanike soovide kajastumist riigi metsapoliitika väljakujundamisel ja rakendamisel, tihendatakse koostööd Keskkonnaministeeriumi ja metsaomanike organisatsioonide vahel.

- Riigi finantstoetused on suunatud riigi pikaajalisele huvile vastavale metsamajanduslikule tegevusele, mida metsaomanik oma piiratud majanduslike võimaluste või metsaomandi väiksuse tõttu ei pruugi olla võimeline ellu viima. Eelkõige toetatakse tegevusi mis enam kui ühe metsaomaniku poolt korruga läbi viiduna annavad võimaluse kulude kokkuhoiduks või efektiivsuse tõstmiseks. Toetatavad metsamajanduslikud tegevused on prioriteetsuse järjekorras:

- a) metsa uuendamine;
- b) metsakultuuride hooldamine ja valgustusraie;
- c) väheväärtusliku põllumajandusmaa metsastamine;
- d) metsade bioloogilise mitmekesisuse säilitamine;
- e) metsamajandustehnika soetamine;
- f) metsamaaparandus;
- g) metsateede ehitamise ja rekonstrueerimine;
- h) metsade tervisliku seisundi säilitamine, sh. metsade tulekaitse;
- i) kutseõpe;
- j) metsakindlustus;
- k) metsanduslik ühistegevus;
- l) metsade sertifitseerimine.

Tabel 4.5.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.5.1.1	Erametsanduse nõuandesüsteemi väljaarendamine maakonna keskkonnateenistuste ning Erametsakeskuse baasil	2002-2004	Keskkonna- ministeerium Põllumaj. ministeerium	3 000 000
4.5.1.2	Metsamajanduslike tööde otsetoetuste jagamise meetmete ning vastavate juhendite väljatöötamine	2002-2010	Keskkonna- ministeerium Põllumaj. ministeerium	2 000 000
4.5.1.3	Metsamajanduslike tööde otsetoetuste jagamine, sh. Euroopa Liidu struktuurifondide kaasrahastamine	2002-2010	Keskkonna- ministeerium Põllumaj. ministeerium	60 000 000

4.6 Riigimetsa majandamise eesmärkide püstitamine

Põliste ning jätkuvalt riigi omandis olevate metsade näol on riik Eesti suurim metsaomanik. Valdav osa riigile kuuluvaid metsi asub keskkonnaministri valitsemisalas. Lisaks kuuluvad riigile ka kaitse-, haridus- ning põllumajandusministri valitsemisalas asuvad metsad. Peamiselt kasutatakse neid metsi õppe- ja teadustöök.

1997. aastal alustatud riigi metsandusadministratsiooni ümberkujundamisega muudeti riigimetskondade töö koordineeritumaks. Riigi huvide paremaks kaitsmiseks ning metskondade töö efektiivsuse tõstmiseks moodustati 1999. aastal üks terviklik organisatsioon – Riigimetsa Majandamise Keskus, seni ainus riigitulundusasutus Eestis.

Hinnang RMK senisele tegevusele on positiivne. Läbi on viidud ulatuslikud institutsionaalsed reformid, juurutatud juhtimis- ja infosüsteem, kasvanud on riigimetsa majandamise efektiivsus. Riigieelarvesse kantav metsatulu ja metsa tehtavad investeeringud on suurenenud; RMK on juurutanud ISO 14 001 keskkonnajuhtimissüsteemi. Kogu RMK majandatav riigimets sertifitseeriti 2002. aastal esmakordselt FSC säästva metsanduse sertifikaadiga.

RMK tegevusele tervikliku hinnangu andmine on siiski keerukas. RMK-le on riigi kui omaniku poolt püstitatud vaid üldised eesmärgid, eesmärkide saavutamist jälgiv selge hindamismehhanism puudub. RMK tegevuste hulgas on neid, mis on suunatud kasumi teenimisele ja mille osas tema tegevust saab võrrelda erasektoriga; samas täidab ta ka ülesandeid, mis on oma iseloomult seotud avalike teenuste osutamisega. Mõnedel RMK tegevusvaldkondadel on vähe ühist metsamajanduslike tööde läbiviimisega.

Eesmärk

Tagada ühiskonna enamuse huvidele vastavate eesmärkide püstitamine ja järgimine riigimetsa majandamisel, ning saavutada sellega metsapoliitikast tulenevate säästva ning efektiivse majandamise põhimõtete rakendumine riigimetsas.

Strateegia ning selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Kõikide teiste, va. keskkonnaministri valitsemisalas asuvate, riigimetsade majandamise eesmärkide osas lähtutakse omaniku esindaja põhiülesannetest.
- Ühiskonna erinevaid huvigruppe rahuldavad kesk- ja pikaajalised eesmärgid Riigimetsa Majandamise Keskusele määratakse metsanduse arengukavas. Nende jälgimist ning kohandamist korraldab riigi alaline metsandusnõukogu. Viimasele antakse kasutada kogu riigimetsade majandamist ja selle keskkonnaministeeriumi poolset jälgimist käsitlev informatsioon. Kogu nimetatud informatsioon on kättesaadav avalikuks kasutamiseks.
- Riiklike institutsioonide peatükis toodu kohaselt moodustatava Riigimetsa Majandamise Keskuse nõukogu ülesandeks jääb RMK majandustegevuse ulatuse määramine, organisatsioonile iga-aastaste mõõdetavate eesmärkide püstitamine, ning eksperthinnangute ning regulaarsete kontrollimiste teel nende täitmise järelevalve korraldamine.
- Riigimetsade majandamisel seatakse eesmärgiks metsa ja metsasaaduste võimalikult mitmekülgne ning samaaegne kasutamine eelkõige sotsiaalsetel ja keskkonnakaitselistel, aga ka majanduslikel eesmärkidel, kusjuures:
 - a) sotsiaalseteks eesmärkideks on riigimetsa kasutamine igaüheõiguse alusel ning mitmekülgse tööhõive tagamine ja kasutamine riigikaitseks;
 - b) keskkonnakaitselisteks eesmärkideks on riigimetsa säilitamine vähemalt 20%-l maismaast, metsade majandamisel kaitsepiirangute täielik jälgimine ning õigusaktidega määratletud metsakaitseliste kohustuste täitmine ja metsade kahjustamise vältimine;
 - c) majanduslikeks eesmärkideks on riigitulu teenimine, kõikide riigimetsa majandaja poolt toodetavate metsasaaduste müümine turuhinnaga ja RMK majandustoimingute läbiviimine eraettevõtetega võrreldavas ökonoomsuses.
- Riigimetsa Majandamise Keskusel puudub iseseisvalt õigus temale majandada antud maadel maakasutuse sihtotstarbe muutmiseks, ka ei tegele keskus puidu töötlemise ega töötlemise korraldamisega.

Tabel 4.6.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.6.1.1	RMK põhimääruse muudatuste ettevalmistamine ja Vabariigi Valitsuses kinnitamine, uue RMK nõukogu koosseisu moodustamine ning kinnitamine	2003	Keskkonna- ministeerium	-
4.6.1.2	RMK eelarve koostamine lähtuvalt riiklike investeeringute strateegiast	2002- 2010	Keskkonna- ministeerium	-
4.6.1.3	Loodavate äriühingute äriplaanide koostamine, äriühingute asutamine	2003- 2004	Keskkonna- ministeerium	-

Tabel 4.6.2 Strateegia elluviimiseks planeeritud seadusemuudatused

4.6.2.1	Metsaseadusesse viiakse sisse RMK nõukogu moodustamist ning tema tegevuse korraldamist käsitlevad muudatused
---------	--

4.7 Metsa- ja puidutööstus

Eesti metsaressurss leiab rakendust eelkõige puitu töötlevas tööstuses. Puitu töötlev tööstus hõlmab endas peamiselt nelja tootmisharu: puidu töötlemine, paberi ja pabertoodete tootmine, kirjastus ja trükindus ning mööblitootmine. 2001. aasta esialgsetel andmetel toodeti nendes neljas harus kokku ligi 5% Eesti sisemajanduse kogutoodangust. Koos metsamajanduse sektoriga ulatub eelnevalt nimetatud näitaja ligi 7%-ni. Teiste töötleva tööstuse harudega võrreldes on puidutöötlemine toiduainete tootmise järel tähtsusetult teine haru SKP struktuuris. Viimase viie aasta jooksul on puidutöötlemise sektori osatähtsus SKP-s pidevalt suurenenud.

Regionaalse tööhõive aspektist on metsal baseeruva tööstusel oluline roll ka tööandjana – metsal baseerivas tööstuses hõivatute osakaal küünib 9%-ni koguhõives. Kuna suuremad raietööd leiavad aset Pärnu, Ida-Viru, Tartu, Viljandi ja Jõgevamaal, siis on need regioonid metsal baseeruva tööstuse arengute suhtes ka kõige tundlikumad.

Puidutoodetest eksporditakse välisriikidele rahalises väärtuses kõige enam saematerjali ja töötlemata puitu. Kui varasematel aastatel oli peamiseks eksporditavaks töötlemata puit, siis viimastel aastatel on suurenenud enam saematerjali osatähtsus. Põhiline osa saematerjalist läheb Suurbritanniasse ja Saksamaale. Töötlemata puidu ekspordist moodustab enamuse paberipuu eksport, mille peamiseks eksporditurgudeks on Rootsi ja Soome. Eelpool nimetatud eksporditurgudele müüakse ligi 60% Eesti puidutoodetest.

Siseturul tarbitavad kogused on tunduvalt madalamad ekspordimahtudest. Puidutoodetest imporditakse rahalises väärtuses kõige enam töötlemata puitu ja saematerjali. Tähtsusetult kolmandal kohal on vineer. Nende puidutoodete peamiseks impordiriigiks on Venemaa, kust veetakse sisse ligi pool puidutoodete koguimpordist. Venemaalt imporditavad puidutooted lähevad suures osas ümbertöötlemiseks ning seejärel edasi ekspordiks Euroopasse.

Üha enam tähtsustatakse Eestis tööstusliku metsamaterjali kõrval valmistoodangut. Kuna enamuse ekspordist moodustab tööstuslik metsamaterjal ja valmistoodangu osakaal on väiksem, siis on oluline tugeva rahvusvahelise konkurentsi tõttu suurendada valmistoodangu osakaalu kvaliteedi parendamise teel. Oluline oleks läbi viia potentsiaalsete sihtmaade siseturgudel kasutatavate litsentside ja sertifikaatide analüüs ning luua nende saamist koordineerivad institutsioonid.

Kvaliteetse tarbepuidu mehhaaniline töötlemine on Eestis heal tasemel. Samas tekib metsade majandamise käigus lähiaastatel aastas 2 miljonit tihumeetrit madalakvaliteetset puitu, millele antud hetkel tarbijat ei ole. Ka raiejäätmed pole leidnud piisavat kasutust energeetikas taastuva ja keskkonnasõbraliku kütusena. Oluline oleks luua võimalused madalakvaliteedilise puidu efektiivsemaks kasutamiseks.

Eesmärk

Tõsta metsa- ja puidutööstuse rahvusvahelist konkurentsivõimet ning toodangu kohapealset tarbimist, tagamaks metsade majandamise käigus tekkiva puidu maksimaalne ärakasutamine.

Strateegia ja selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Metsanduse olulisuse hindamiseks vabariigi majandusliku ning sotsiaalse arengu kindlustajana käivitatakse sellekohased makromajanduslikud analüüsid, keskendudes eelkõige infrastruktuuri arendamisele, sh. transpordi ning teedevõrgu parema ärakasutamise võimaluste käsitlemisele, samuti turu-uuringute läbiviimisele. Analüüsides tulemustest lähtuvalt kavandatakse vahendid metsanduse potentsiaali maksimeerimiseks ning selleks vajadusel seadusaktide muutmiseks.
- Puidu kohapealse kasutamise suurendamiseks käivitatakse ettevõtjate ning riigi ühistöös elanikkonna teadlikkuse tõstmise programm. Selles propageeritakse puitu kui inimsõbralikku ja taastuvat tooret ehitustegevuses ja mööblitootmises ning tutvustatakse elanikkonnale puidu säästva kasutamise võimalusi. Siseriikliku tarbimise suurendamiseks töötatakse välja Euroopa Liiduga harmoneeritud ehitusnormid.
- Majandus- ning keskkonnaministeeriumi ühistöös käivitatakse programm leidmaks võimalusi puidu kui toorme ja energiakandja konkurentsivõime tõstmiseks ja rohkemaks kasutamiseks, kasutusvaldkondade laiendamiseks ja paremaks väärimiseks, kusjuures tähelepanu pööratakse eelkõige seni vähem kasutatud puuliikide puidule. Puidu kui energiakandja kasutamise suurendamiseks analüüsitakse võimalusi puidu kui keskkonnahoidliku kütteallika soosimiseks osana välja töötatavast kütuse ja energiamajanduse pikaajalisest riiklikust arengukavast.
- Eestis toodetud puittoodete konkurentsivõime suurendamiseks välisurgudel pööratakse õppe- ja teadustöös enam tähelepanu puidu omaduste igakülgele tundmaõppimisele ning selle alusel kasutamist hõlbustavate normatiivide väljatöötamisele. Lisaks luuakse riiklikul tasandil puidu eksportimiseks vajalike litsentside ja sertifikaatide hankimist hõlbustav süsteem ning toetatakse nende hankimist.

Tabel 4.7.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.7.1.1	Käivitatakse makromajanduslikud analüüsid metsanduse potentsiaali hindamiseks ning selle paremaks ärakasutamiseks, sh. valdkonna arendustegevust toetavate uuringute läbiviimine ning selleks vajalike andmete kogumine	2002-2004	Keskkonna- ministerium Majandus- ministerium	3 000 000
4.7.1.2	Töötatakse välja ja rakendatakse puidu kohapealset kasutamist propageerivad programmid (sh. programm Euroopa Liidu ehitusnormide Eestis rakendamiseks, samuti puidu osa energiamajanduse arengukavast)	2002-2004	Majandus- ministerium Keskkonna- ministerium	5 000 000
4.7.1.3	Töötatakse välja ja rakendatakse puidu rahvusvahelist konkurentsivõimet tõstvad programmid, sh. ekspordisertifikaatide ja – litsentside saamist hõlbustav süsteem	2002-2004	Majandus- ministerium Keskkonna- ministerium	5 000 000

4.8 Metsakasutuse mitmekesistamine

Viimaste aastate uuringud näitavad eestimaalaste kasvavat huvi kodumaiste puhke- ja vaba aja veetmise võimaluste vastu. Metsas matkajate ning teiste aktiivsete loodusturistide arv on järsult tõusnud. Samas puuduvad turistide meelispaikades väljaehitatud lõkkeplatsid, piisavalt pole prügi ladustamise kohti, vähe on ka matkaradu, kus puhkajad võiksid loodust kahjustamata jalutada. Kohtades, kus on küll olemas prügi mahapanemise paigad, matkarajad ja suunisviidad, on sageli täheldatud hoolimatut suhtumist loodusesse. Probleemiks on looduses käijate vähenenud teadlikkus oma tegude võimalikest tagajärgedest.

Inimene on mõjutanud paljude ulukiliikide elutingimusi, jahipidamisega reguleerinud ulukite arvukust ja aidanud kaasa ulukiliikide seisukorra ning asustuse kujunemisele. Samas ei ole kõikide ulukite arvukust suudetud hoida lubatud piirides, mis on esile kutsunud metsakahjustusi. Mõnede vähemarvukate ulukiliikide kaitsele pole pööratud piisavat tähelepanu, tekkinud on nende hääbumise oht. Ulukiasurkondade seire on enamuse liikide osas olnud ebapiisav või puudunud üldse, sellekohane meetodika vajab täiendamist.

Eesmärk

Kindlustada elanikkonnale metsa ja metsaliike kahjustamata võimalikult mitmekesised metsa kasutamise võimalused.

Strateegia ja selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Metsade kasutamisel puidu saamiseks ei tohi väheneda metsa teised kasutusvõimalused. Igaüheõiguse jätkuva rakendamisega luuakse eeldused metsa kõrvalsaaduste töenduslikuks varumiseks ning marja- ja seenekorjamist puhkusena käitlevate inimeste metsakasutusvajaduse rahuldamiseks. Riigimetsa Majandamise Keskusele pannakse riikliku tellimusena kohustus korraldada riigimetsades puhke- ja vaba aja veetmist ning selleks sobivate puhkeobjektide väljaehitamine ja hooldamine. Tagamaks metsa puhkuseks kasutamise suurendamist, samas kindlustamaks seda, et metsas liikujad ei häiriks teadmatult liialt metsaliikide elupaiku, töötatakse välja sobivad info- ja teabeprogrammid.
- Jahindust käsitletakse ka edaspidi metsade mitmekülgse kasutamise osana. Vabalt elavate ulukite arvukust reguleeritakse viisil, mis tagab loomapopulatsioonide elujõulisuse ja liigilise mitmekesisuse säilimise, pidurdades samaaegselt ulukite poolt metsale tehtavate kahjustuste edasist kasvu. Selleks töötatakse välja metsade majandamise ning kasutamise juhendid, mis kindlustavad ulukite elupaikade hea seisundi, rahu ulukite poegimis- ja innaajal, ning vähendavad toitumis- ja varjepiirkondade häirimist. Ulukiasurkondade seirel ning kasutusnormide määramisel lähtutakse teadusuuringute tulemustest; nii seireks kui kasutusnormide määramiseks töötatakse välja vastavasisulised juhendid.

Tabel 4.8.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve(kr)
4.8.1.1	Esitatakse RMK-le riiklik tellimus puhkuse veetmise võimaluste arendamiseks riigimetsas ning vastavate info- ja teabeprogrammide koostamiseks	2003-2010	Keskkonna- ministeerium	30 000 000
4.8.1.2	Ulukite arvukuse ohjamiseks ning ulukipopulatsioonide kaitseks töötatakse välja metsade majandamise ning metsade kasutamise, samuti ulukiseire ja kasutusnormide määramise juhendid, ulukiseire läbiviimine ja -hooldekavade koostamine, kahjustuste hindamise süsteemi väljatöötamine	2002-2006	Keskkonna- ministeerium	10 000 000

4.9 Metsateadus ja -haridus, avalikkuse teavitamine metsast

Eestis on traditsiooniliselt antud kõrg- ja kutseharidust ning tehtud teadusuuringuid metsakasvatuse, vähem puidu varumise ning töötlemise alal. Metsandusliku õppe- ja teadustöö ebapiisava finantseerimise tõttu on viimasel aastakümnel vähe lisandunud õpetatavaid ja uuritavaid valdkondi, ebapiisav on olnud ka olemasolevate haridus- ja teadussuundade areng. Haridusasutuste arengut on pärssinud vastastikkuse koostöö piiratus ning tööandjate ebapiisavalt väljendatud huvi koolitustellimuse esitamise suhtes.

Mõne aastaga on aga järsult tõusnud metsaökoloogiat ning metsandusökonomikat tundvate inimeste vajadus. Kuna kohapeal on vähe neis valdkondades sügavaid teadmisi omavaid inimesi ega ole ka kasutatud mujal maailmas populaarseid õppejõudude ja üliõpilaste rahvusvahelisi vahetusprogramme, siis puudub metsaökoloogia ja metsandusökonomika erialal teadlaste ning õppejõudude piisav järelkasv. Metsade majandamisele seotavate ning järjest karmistuvate keskkonnakaitseliste nõuetega on senisest suurem ka vajadus kvalifitseeritud metsatöölise järele.

Metsanduslikule uurimistööle Eestis on iseloomulik killustatus ja koordineerimatus. Selle põhjus on eelkõige prioriteetide puudumine teaduse arendamisel ning sellest tulenev ebastabiilne finantseerimine, samuti metsateaduse rahvusvahelisel tasandil pakutavate võimaluste, seda nii koostöö kui finantseerimise osas, ebapiisav ärakasutamine.

Ehkki eestlaste seost metsaga peetakse väga tugevaks ning metsas hoolimatult tegutsejaid on suhteliselt vähe, on suhtumist metsasse kindlasti võimalik parandada. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine metsas toimuvast, nende käitumise mõjust metsale ning metsa mitmekülgse kasutamise võimalustest, aitaks kaasa metsade säilimisele ja säästlikule majandamisele.

Eesmärk

Tagada rahvusvahelistele nõuetele ning kohalikele vajadustele vastav metsahariduse ja -teaduse tase Eestis ning kindlustada Eesti elanikkond metsade säästva kasutamise põhimõtteid käsitleva teabega.

Strateegia ning selle elluviimiseks planeeritud tegevused

- Riigieelarveliste vahendite jagamisel metsandusliku kõrghariduse (sh. magistri ja doktoriõpe) ja metsateaduse vahel eelistatakse haridust; pearõhk pannakse metsaökoloogia ja metsandusökonomika õpetamisele rahvusvaheliselt aktsepteeritaval tasemel. Selleks kaasatakse rahvusvaheliselt tunnustatud õppejõude; vahendite ökonomsemaks kasutamiseks koordineeritakse õppekavade arendamist nii kolme Balti riigi kui Skandinaaviamaade vastavate haridusasutuste vahel.
- Kindlustamaks erinevate haridusasutuste koordineeritud ning ühiskonna vajadustele vastavat arengut ühtse metsandushariduse süsteemi kujundamisel, moodustatakse metsanduslike ja puidu töötlemisega seotud haridusasutuste, haridus-, põllumajandus-, majandus- ja keskkonnaministeeriumi, ning erinevate tööandjate organisatsioonide vaheline koostöökoda. Vältimaks pakutava metsandushariduse dubleerimist ning selle mittevastavust tööandjate vajadustele, saab koostöökoja ülesandeks aidata kaasa metsanduslike õppekavade koostamisele ning vahendite sihipärasele suunamisele erinevate haridusasutuste vahel.
- Õppetöö kvaliteedi parandamiseks ning üliõpilaste erialateadmiste mitmekesistamiseks võimaldatakse jätkuvalt Eesti Põllumajandusülikooli ja Tartu Ülikooli vahel ainepunktide ülekandmist. Tulevastele metsandusspetsialistidele kõrge kvalifikatsiooni ning praktilise töökogemuse kindlustamiseks suurendatakse kõrghariduse andmisel välitööde õppepraktikumide mahtu, kasutades selleks eelkõige kutseharidust andvate õppeasutuste olemasolevaid ning kasutamata võimalusi. Kutsehariduse arendamisel pannakse erilist rõhku kvalifitseeritud metsatöölise – sae- ning metsamasinate operaatorite koolitusele.

- Konkurentsi suurendamiseks magistrantide ning doktorantide hulgas toetab riik üliõpilaste osalemist rahvusvahelistes koolitusprogrammides ja teadusvahetustes; riigiasutuste töötajate magistri- ja doktoriõpet toetatakse rahaliselt ning võimaldatakse õppijatele õppepuhkust koos töökoha säilitamisega.
- Teadustöö suunamiseks määratletakse prioriteetsed uurimisvaldkonnad ja tagatakse nende pikaajaline finantseerimine. Prioriteetseteks loetakse metsaökoloogia, metsa- ja puidusaaduste mõõtmise, hindamise ja inventeerimise (sh. monitooringu), metsa kasvu modelleerimise ning metsade kasutamise seotud rakendusuringuid. Metsateaduse arengu suunamiseks moodustatakse ka Eesti Põllumajandusülikooli, Tartu Ülikooli ning riiklike institutsioonide peatükis nimetatud loodava asutuse vaheline koostöökoda.
- Tõstmaks elanikkonna teadlikkust metsas toimuvast ja metsa säästva majandamise põhimõtetest käivitatakse vastavad teabeprogrammid. Riik finantseerib selleks looduskoolide õpilastele ning õpetajatele suunatud koolitusprogrammide väljatöötamist, tagamist õppevahenditega ja rakendamist ning loodushariduse senisest mahukamat lülitamist üldhariduskoolide õppekavadesse. Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas suunatakse täiendavad vahendid avalikkuse objektiivsele teavitamisele metsas ja metsaga toimuvast.

Tabel 4.9.1 Strateegia elluviimiseks planeeritud tegevused

Jrk nr	Tegevus	Periood	Vastutav ministeerium	Eeldatav eelarve (kr)
4.9.1.1	Metsahariduse koostöökoja moodustamine; ühtse, ühiskonna huvidest lähtuva metsandusliku haridussüsteemi väljaarendamine	2002-2004	Haridus- ministeerium Keskkonna- ministeerium Majandus- ministeerium Põllumaj. ministeerium	500 000
4.9.1.2	Metsandusliku teadustöö arendamise koostöökoja moodustamine; teadustöö prioriteetide määratlemine	2002-2004	Haridus- ministeerium Keskkonna- ministeerium Majandus- ministeerium Põllumaj. ministeerium	500 000
4.9.1.3	Avalikkuse teavitamise programmide käivitamine ning läbiviimine	2003-2010	Keskkonna- ministeerium	5 000 000

Lisad

Lisa 1

Metsanduse arengukava koostamise töörühma liikmed

Töörühma kutsus kokku:

Heiki Kranich

keskkonnaminister

Töörühma kutsuti:

Rein Ahas

Eesti Roheline Liikumine

Arvo Haug

Riigikogu

Jaak Herodes

Eesti Erametsaliit

Raul Malmstein

Majandusministeerium

Jüri Minjajev

Metsatöötajate Ametiühing

Andres Onemar

Riigimetsa Majandamise Keskus

Mati Polli

Eesti Metsatööstuse Liit

Rainer Raidmets

Põllumajandusministeerium

Toomas Trapido

Eestimaa Looduse Fond

Lauri Vahtre

Riigikogu

Lisa 2

Metsanduse arengukava ekspertkomisjonid

Valdkond	Ekspertid	
Ajutiselt riigile kuuluvate metsamaade sihipärase kasutamise korraldamine	Kalev Kangur	Maa-amet
	Toomas Lemming	Eesti Erametsaliit
	Väino Lill	Omaavalitsusliitude Ühendus
	Lembit Maamets	Metsakorralduskeskus
	Siim Sillamaa	Eesti Metsatööstuse Liit
	Toomas Trapido	Eestimaa Looduse Fond
Riigimetsa Majandamise Keskuse tegevuse tulemuslikkuse hindamine	Rein Ahas	Eesti Roheline Liikumine
	Tiit Kolk	Eesti Metsatööstuse Liit
	Andres Onemar	RMK
	Sulev Vare	Keskkonnaministeerium
	Kadri-Aija Viik	Omaavalitsusliitude Ühendus
Varimetsanduse ja metsaõigusnormide rikkumise tõkestamine	Jaanus Aun	Erametsakeskus
	Rait Hiiepuu	Eesti Metsatööstuse Liit
	Erik Kosenkranius	RMK
	Ahto Oja	SEI-Tallinn
	Endel Visnapuu	Keskkonnainspeksioon
Kaitstavate metsade osakaalu määratlemine	Asko Lõhmus	Eesti Ornitoloogiaühing
	Kalle Karoles	MKUK
	Mart Külvik	EPMÜ
	Kaili Viilma	Eesti Metsakeskus
Järjepideva metsakasutuse mahu määratlemine	Toomas Krevald	Erametsakeskus
	Rainer Kuuba	Eestimaa Looduse Fond
	Artur Nilson	EPMÜ
	Mati Polli	Eesti Metsatööstuse Liit
	Loit Reintam	EPMÜ
	Ülo Viilup	Eesti Metsakorralduskeskus
Erametsanduse tugisüsteemi arendamine	Jaanus Kala	Põlvamaa Keskkonnateenistus
	Ain Kendra	Jäneda ÕKM
	Indrek Laas	Keskkonnaministeerium
	Guido Ploompuu	Viru-Lemmu metsaühistu
	Rainer Raidmets	Põllumajandusministeerium
	Kristjan Tõnisson	NEPCON
	Ants Varblane	Vormsi metsaühistu

Tabelis kasutatud lühendid:

EPMÜ	Eesti Põllumajandusülikool
MKUK	Metsakaitse- ja Metsauenduskeskus
NEPCON	äriühing "NEPCON"
RMK	Riigimetsa Majandamise Keskus
ÕKM	õppe-katse majand